

Uniwersytet Warszawski

FRANCISZEK SKAWIŃSKI

ORCID: 0000-0003-4935-1656

f.skawinski@student.uw.edu.pl

Zarys modelu zaskarżania orzeczeń sądowych wydanych w pierwszej instancji w postępowaniu cywilnym przed sądami federalnymi w Stanach Zjednoczonych. Analiza prawnoporównawcza i postulaty *de lege ferenda*

The Outline of the Model of Appealability of First Instance Court Decisions in Civil Proceedings before the Federal Courts in the United States: A Comparative Analysis and De Lege Ferenda Suggestions

WPROWADZENIE

Poruszając się w ramach systemu prawnego wyłącznie jednego państwa, czy nawet wyłącznie w ramach jednej gałęzi tego systemu, łatwo można uznać wiele funkcjonujących w nim rozwiązań i instytucji za oczywiste. W innych państwach dokładnie te same problemy mogą być jednak rozwiązane w sposób zupełnie odmienny. Wobec tego niewątpliwie warto analizować również obce prawo polskiemu rozwiązania i rozważyć, czy mogłyby one funkcjonować lepiej niż obecne.

Procesy cywilne prowadzone w Stanach Zjednoczonych i ich wyniki nierzadko są szeroko komentowane w mediach na całym świecie. Ich zasięg oddziaływania bywa przy tym szerszy niż większości postępowań i wywołuje skutki także w innych państwach. W powszechnym odbiorze amerykański system postępowania cywilnego wydaje się bardzo efektywny i sprawny, co często kontrastowane jest ze znanym problemem przewlekłości postępowań cywilnych w Polsce. Z tego powodu rozwiązania właśnie tego systemu prawnego wybrane zostały jako przedmiot niniejszej analizy, która skupia się na środkach zaskarżenia.

Przed przejściem do rozważań na ten temat niezbędne jest jeszcze doprecyzowanie zakresu samego opracowania oraz pojęć w nim używanych, w tym przede wszystkim pojęcia sądów federalnych. W Konstytucji USA władzy sądowniczej poświęcono art. III, a zgodnie z jego sekcją 1 władza sądowa Stanów Zjednoczonych powierzona jest Sądowi Najwyższemu i sądom niższym ustanowionym przez Kongres¹. Sądami federalnymi w rozumieniu niniejszego artykułu są właśnie sądy ustanowione na podstawie art. III Konstytucji USA. Z tego powodu w samych Stanach Zjednoczonych bardzo często używane jest pojęcie *Article III Courts* (czasem także *Article III Tribunals*).

Do desygnatu pojęcia sądów federalnych można także zaliczyć nieliczne sądy funkcjonujące na podstawie art. IV sekcji 3 Konstytucji USA w terytoriach niebędących stanami. Artykuł ten nie zawiera żadnych postanowień dotyczących władzy sądowniczej, jednakże przekazuje Kongresowi możliwość rozporządzania terytoriami lub innymi posiadłościami należącymi do Stanów Zjednoczonych oraz stanowienia wszelkich przepisów i regulacji ich dotyczących². W orzecznictwie Sądu Najwyższego USA przyjęto, że do wskazanych uprawnień zalicza się również ustanawianie sądów, które nie muszą spełniać wymogów przewidzianych w art. III³. Istnieją wprawdzie różnice pomiędzy sądami ustanowionymi na podstawie art. III i IV, z których najbardziej widoczną jest powoływanie sędziów na czas określony w drugim z nich⁴, jednakże występują one przede wszystkim w zakresie ustroju sądownictwa oraz zakresu spraw należących do ich właściwości, a nie postępowania przed nimi.

Niniejszy artykuł skupia się na zaskarżaniu orzeczeń wydanych w pierwszej instancji. Warto wobec tego także wskazać, jakie sądy federalne – inne niż Sąd Najwyższy – funkcjonują obecnie w USA. Sądownictwo federalne składa się z trzech poziomów, z których pierwszym i najniższym są sądy okręgowe Stanów Zjednoczonych (*United States District Courts*); jest ich obecnie 91⁵. Nazwy sądów tworzone są przez dodanie określenia nazwy stanu lub terytorium, dla któ-

¹ A. Pułło, *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Warszawa 2002, s. 49–50.

² *Ibidem*, s. 51–52.

³ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *American Ins. Co. v. 356 Bales of Cotton*, 26 U.S. 511 (1828).

⁴ Brak jest w tym zakresie ogólnych regulacji, jednakże w odniesieniu do każdego z funkcjonujących sądów tego rodzaju, do których należą wyłącznie sądy dla wyspy Guam, Marian Północnych i Wysp Dziewiczych Stanów Zjednoczonych, właściwe przepisy przewidują powoływanie sędziów na okres 10 lat. Zob. w Tytule 48 Kodeksu Stanów Zjednoczonych (*United States Code*, U.S.C.) odpowiednio § 1424b (a), § 1821 (b) (1) oraz § 1614 (a).

⁵ Doprecyzować można, że liczba sądów okręgowych równa jest liczbie okręgów sądowych (*districts*; zob. Tytuł 28 U.S.C. § 132 (a)), których obecnie jest 91 (Tytuł 28 U.S.C. § 81–131). Okręgi sądów okręgowych znajdują się również na terytorium Dystryktu Kolumbii oraz Portoryko, choć nie są to stany.

rego dany sąd jest właściwy. W przypadku, gdy w danym stanie funkcjonuje kilka sądów, wskazuje się też dodatkowe określenie odpowiedniej części stanu⁶.

Powyżej sądów okręgowych umiejscowione są sądy apelacyjne Stanów Zjednoczonych (*United States Courts of Appeals*); jest ich obecnie 13⁷. Aby utworzyć nazwę konkretnego sądu, dodaje się określenie nazwy okręgu odwoławczego, dla którego jest on właściwy⁸. Zasadniczo okręgom odwoławczym przyporządkowany jest określony numer. Wyjątkami są Okręg Odwoławczy Dystryktu Kolumbii, który obejmuje wyłącznie jeden standardowy okręg sądowy i nie jest numerowany, oraz Federalny Okręg Odwoławczy, w którym funkcjonuje sąd właściwy do rozpoznawania określonych spraw z obszaru całych Stanów Zjednoczonych.

Oprócz tego funkcjonują także wskazane wcześniej sądy terytorialne, które są równorzędne z sądami okręgowymi, z tym że ich nazwa nie zawiera członu „Stanów Zjednoczonych”⁹. Wszelkie dalsze określenia „sądy okręgowe i sądy apelacyjne” odnosić się będą do przedstawionych powyżej sądów, w tym do sądów terytorialnych, chyba że wprost wskazano inaczej. Określenie „amerykańskie postępowania cywilne” również będzie odnosić się wyłącznie do postępowania przed tymi sądami.

Warto nadmienić, że w USA funkcjonują także pewne sądy specjalne na poziomie odpowiadającym sądom okręgowym, jak chociażby Sąd Roszczeń Federalnych Stanów Zjednoczonych¹⁰ czy Sąd Handlu Międzynarodowego¹¹. Z uwagi na funkcjonowanie szczególnych regulacji dotyczących niektórych aspektów postępowania przed tymi sądami, nie badano, czy przedstawione poniżej analizy znajdują zastosowanie również do nich. Ze względu na ich wąską właściwość nie jest jednak celowe objęcie ich niniejszym opracowaniem, skupiającym się na przedstawieniu wyłącznie pewnego zarysu, a nie wyczerpującej analizy całego zagadnienia.

Spośród przedstawionych sądów sądy okręgowe rozpoznają zasadniczo wyłącznie sprawy w pierwszej instancji¹², a sądy apelacyjne – wyłącznie środki odwoławcze od tych orzeczeń¹³. Ze względu na brak oddzielnego sądownictwa

⁶ Na przykład Sąd Okręgowy Stanów Zjednoczonych dla Centralnego Okręgu Illinois (United States District Court for the Central District of Illinois).

⁷ Również w tym przypadku liczba sądów apelacyjnych równa jest liczbie okręgów odwoławczych (*circuits*; zob. Tytuł 28 U.S.C. § 43 (a)), których obecnie jest 13 (Tytuł 28 U.S.C. § 41). Określenie *circuit* można przetłumaczyć wyłącznie jako „okręg”, jednakże niezbędne jest odróżnienie go od *district*, a więc okręgu pierwszoinstancyjnego. Z tego powodu przyjęto tłumaczenie „okręg odwoławczy”, zwłaszcza że w praktyce krajów anglojęzycznych *circuit* zawiera w sobie z reguły kilka *districts*.

⁸ Na przykład Sąd Apelacyjny Stanów Zjednoczonych dla Pierwszego Okręgu Odwoławczego (United States Court of Appeals for the First Circuit).

⁹ Zob. w Tytule 48 U.S.C. § 1424 (a) (1) i (b), § 1821 (a) i § 1822 (a) oraz § 1611 (a).

¹⁰ Tytuł 28 U.S.C. § 171. Z uwagi na swoją właściwość jest to sąd ustanowiony wyjątkowo na podstawie art. I, a nie art. III Konstytucji USA.

¹¹ Tytuł 28 U.S.C. § 251.

¹² Tytuł 28 U.S.C. § 1330–1369.

¹³ Tytuł 28 U.S.C. § 1291–1292.

administracyjnego sądy apelacyjne posiadają również pewne kompetencje w zakresie rozpoznawania odwołań od decyzji administracyjnych i innych czynności podejmowanych przez określone organy federalne¹⁴.

Ostatnim istotnym elementem w zakresie informacji wstępnych są przepisy regulujące postępowanie cywilne przed opisywanymi sądami. Pewne podstawowe zasady ujęte są w Tytule 28 *United States Code* (dalej jako U.S.C.) w § 1651–2113. Istotnym aktem są także Federalne Zasady Postępowania Cywilnego (*Federal Rules of Civil Procedure*, Fed.R.Civ.P.¹⁵) oraz Federalne Zasady Postępowania Odwoławczego (*Federal Rules of Appellate Procedure*, Fed.R.App.P.¹⁶). Nie wydaje się właściwe używanie w odniesieniu do tych aktów określenia „kodeks”, ponieważ są one jedynie swego rodzaju aktami wykonawczymi wydanymi na podstawie przepisów U.S.C. i oprócz nich postępowanie cywilne normuje także sam U.S.C. oraz znaczna liczba wiążących dla sądów niższych instancji orzeczeń Sądu Najwyższego i poszczególnych sądów apelacyjnych.

PODZIAŁ ŚRODKÓW ZASKARŻENIA

W pierwszej kolejności należy wskazać, że w amerykańskim postępowaniu cywilnym nie funkcjonuje podział środków zaskarżenia na apelację i zażalenie. Wykorzystywana jest wyłącznie nazwa *appeal*, a więc apelacja.

Znacznie istotniejsze okazuje się w praktyce rozróżnienie pomiędzy zaskarzaniem orzeczeń kończących (*final decisions*) oraz niekończących (*interlocutory* albo *non-final decisions*) postępowania w sprawie. Należy przy tym zauważyć, że podział ten nie odpowiada polskiemu podziałowi na zażalenie i apelację. Apelacja przysługuje w polskim postępowaniu cywilnym wyłącznie od wyroków¹⁷ lub postanowień co do istoty sprawy wydanych w postępowaniu

¹⁴ Tytuł 28 U.S.C. § 1296.

¹⁵ Jako tekst jednolity przedstawionego aktu można wykorzystać tekst stworzony na potrzeby jednej z komisji Izby Reprezentantów USA (Congressional Committee Prints, 116th Congress, 2nd Session, No. 8): *Federal Rules of Civil Procedure*, 1.12.2016, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-114HPRT22400/pdf/CPRT-114HPRT22400.pdf> (dostęp: 7.07.2024).

¹⁶ Jako tekst jednolity przedstawionego aktu można wykorzystać tekst stworzony na potrzeby jednej z komisji Izby Reprezentantów USA (Committee Prints, 116th Congress, 2nd Session, No. 1): *Federal Rules of Appellate Procedure*, 1.12.2015, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-114HPRT97420/pdf/CPRT-114HPRT97420.pdf> (dostęp: 7.07.2024), z uwzględnieniem drobnej zmiany wprowadzonej później (Congressional Committee Prints, 117th Congress, 1st Session No. 30): *Communication from the Chief Justice, Supreme Court of the United States Transmitting Amendments to the Federal Rules of Appellate Procedure that have been adopted by the Supreme Court of the United States pursuant to Section 2072 of Title 28, United States Code*, 28.04.2021, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CDOC-117hdoc30/pdf/CDOC-117hdoc30.pdf> (dostęp: 7.07.2024).

¹⁷ Art. 367 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1805, ze zm.), dalej: k.p.c.

nieprocesowym¹⁸, a zażalenie – od innego rodzaju postanowień kończących postępowanie¹⁹ oraz innych orzeczeń i zarządzeń wymienionych w przepisach szczególnych. Wielokrotnie więc na orzeczenie kończące postępowanie będzie przysługiwać zażalenie. Ustawodawca amerykański nie uznał jednak za potrzebne wyróżnienia dwóch kategorii środków odwoławczych w zależności od tego, czy wnoszone są od orzeczeń co do istoty sprawy lub innych. W tym zakresie polski ustawodawca nie jest konsekwentny, czasami bowiem zażalenie przysługuje od orzeczeń co do istoty sprawy, jak chociażby w sprawach rozpoznawanych w tzw. trybie wyborczym²⁰ czy dotyczących odwołania od decyzji o zakazie zgromadzenia²¹.

Istotność powyższej klasyfikacji ujawnia się w momencie wyróżnienia dodatkowego, zasadniczo obcego prawu i doktrynie polskiej podziału. Jest to podział na środki zaskarżenia przysługujące stronie z mocy prawa (*as of right*) oraz wymagające uzyskania zezwolenia właściwego sądu (*by permission*).

W polskim postępowaniu cywilnym apelacja, jak i zażalenie należą do pierwszej ze wskazanych kategorii. Niezależnie bowiem od argumentów w nich podniesionych ostateczną decyzję co do istoty może podjąć dopiero sąd właściwy do ich rozpoznania. Jednocześnie, jeżeli środki te spełniają wszystkie wymagania formalne, podjęcie takiej decyzji jest obligatoryjne. Charakter taki ma nawet skarga kasacyjna, czego nie zmienia obowiązująca procedura tzw. przedsądu. Do wniesienia skargi kasacyjnej wymagane jest wyłącznie spełnienie warunków formalnych, a decyzję o przyjęciu lub odmowie przyjęcia do rozpoznania skargi podejmuje dopiero Sąd Najwyższy. Nie jest konieczne uzyskanie zezwolenia jakiegokolwiek sądu przed wniesieniem skargi kasacyjnej, a decyzja o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania jest samodzielnym rodzajem rozstrzygnięcia kończącego postępowanie²² i nie skutkuje odrzuceniem tej skargi. Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie jest więc wymogiem formalnym warunkującym dopuszczalność skargi kasacyjnej.

W odniesieniu do środków odwoławczych wymagających uzyskania zezwolenia sądu, zezwolenie to będzie już zasadniczo kwalifikowane jako wymóg formalny. W orzecznictwie amerykańskim wymóg ten umieszcza się w kategorii *jurisdictional*, a więc wymogów, których spełnienie jest niezbędne, by sąd

¹⁸ Art. 518 k.p.c.

¹⁹ Art. 394 § 1 k.p.c.

²⁰ Art. 111 § 3 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1277, ze zm.).

²¹ Art. 16 ust. 7 ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1389).

²² J. Gudowski, *Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z dnia 12 i 24 maja 2000 r.*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 2, s. 22.

odwoławczy mógł uznać się za właściwy do rozpoznania środka odwoławczego²³. Ich brak skutkuje w prawie amerykańskim odrzuceniem środka odwoławczego z uwagi na niewłaściwość sądu, co w polskim postępowaniu cywilnym odpowiadałoby odrzuceniu środka odwoławczego jako niedopuszczalnego. Przyjęcie takiej konstrukcji związane jest z koncepcją, że Kongres przekazał określonym sądom rozpoznawanie wyłącznie ściśle określonych spraw. Jeżeli więc w akcie rangi ustawowej określony został np. konkretny termin do wniesienia środka odwoławczego skutkującego przeniesieniem sprawy z jednego sądu ustanowionego na podstawie art. III Konstytucji do innego, w razie wniesienia tego środka po terminie do przeniesienia takiego dojść już nie może, a sąd odwoławczy nie jest już właściwy do rozpoznania sprawy²⁴.

ORZECZENIA KOŃCZĄCE POSTĘPOWANIE

Rozpoczynając rozważania w zakresie zaskarżania orzeczeń kończących postępowanie, w pierwszej kolejności niezbędne jest zdefiniowanie tego pojęcia. Ustawodawca amerykański posługuje się określeniem *final decisions*²⁵. Należy przy tym zauważyć, że słowo *decision* jest pojęciem szerszym niż wyrok (*judgment*) i można przyrównać je do postanowień funkcjonujących w polskiej procedurze cywilnej. Rozróżnienie to dostrzegane jest także w doktrynie amerykańskiej, w której podkreśla się, że *final decisions* niewątpliwie nie oznaczają wyłącznie wyroków i jest to celowy zabieg ustawodawcy²⁶.

Orzeczeniami kończącymi postępowanie będą przede wszystkim wyroki rozstrzygające sprawę w całości co do istoty. Zachowują one swój kończący charakter nawet w sytuacji, gdy nie rozstrzygnięto jeszcze o kosztach postępowania²⁷. Zagadnienia, które mogą powstać po wydaniu orzeczenia co do istoty podlegającego wykonaniu, lecz nie wpływają na treść takiego orzeczenia, nie wpływają również na charakter tego orzeczenia jako kończącego postępowanie w sprawie²⁸. Orzeczeniami kończącymi nie będą natomiast orzeczenia odpowiadające polskiemu wyrokowi wstępnym, a więc orzekające wyłącznie co do samej zasady roszczenia,

²³ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Nutraceutical Corp. v. Lambert*, 139 S. Ct. 710 (2019); wyrok Sądu Apelacyjnego USA dla Siódmego Okręgu Odwoławczego w sprawie *Groves v. United States*, 941 F.3d 315 (7th Cir. 2019).

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Hamer v. Neighborhood Hous. Servs. of Chicago*, 138 S. Ct. 13, 16 (2017).

²⁵ Tytuł 28 U.S.C. § 1291.

²⁶ B. Lammon, *Finality, Appealability, and the Scope of Interlocutory Review*, "Washington Law Review" 2018, vol. 93(4), s. 1815–1816.

²⁷ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Budinich v. Becton Dickinson*, 486 U.S. 196 (1988).

²⁸ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Brown Shoe Co., Inc. v. United States*, 370 U.S. 294 (1962).

a nie konkretnej wysokości żądania. Wyjątkiem będą sytuacje, w których określenie konkretnej wysokości żądania będzie już zadaniem czysto technicznym. Może to nastąpić w przypadku, gdy ustawa lub strony zgodnie określiły sposób wyliczania kwoty, która ma być zasądzona w razie uwzględnienia roszczenia co do istoty²⁹.

W postępowaniu przed sądami federalnymi środek odwoławczy od orzeczeń kończących postępowanie (w przedstawionym wyżej rozumieniu) przysługuje zasadniczo w każdym przypadku z mocy prawa³⁰. Jest to więc konstrukcja podobna do polskiej, przy czym w polskim postępowaniu cywilnym funkcjonują apelacja i zażalenie, które w pewnym zakresie różnią się od siebie. Od orzeczenia kończącego postępowanie zawsze będzie przysługiwać jedno z nich – apelacja w przypadku orzeczeń co do istoty sprawy, a zażalenie w przypadku pozostałych orzeczeń. W amerykańskiej procedurze cywilnej mniej istotne jest jednak to, czy orzeczenie dotyczy istoty sprawy. Jak wskazano wcześniej, nawet orzeczenia będące w istocie wyrokami wstępnymi nie będą co do zasady uznawane za kończące postępowanie, a ich zaskarżanie odbywa się na zasadach przewidzianych dla orzeczeń niekończących postępowania w sprawie. W polskim postępowaniu cywilnym apelacja przysługuje także od wyroków lub postanowień wstępnych (takie postanowienie w znaczeniu odpowiadającym wyrokowi wstępnemu może niewątpliwie zostać wydane w postępowaniu nieprocesowym³¹), gdyż każdy wyrok lub postanowienie orzekające co do istoty sprawy wydane w postępowaniu nieprocesowym jest zaskarżalne apelacją, nawet jeżeli nie kończy postępowania³².

Termin na wniesienie środka odwoławczego od orzeczeń kończących postępowanie wynosi przed sądami federalnymi zasadniczo 30 dni³³. Wyjątkiem są sprawy, w których jedną ze stron są Stany Zjednoczone, ich organy lub funkcjonariusze i pracownicy pozwani w ramach pełnionej przez nich funkcji lub roszczenie dotyczy czynności wykonywanych w imieniu Stanów Zjednoczonych. Termin na wniesienie apelacji wynosi wtedy 60 dni dla wszystkich stron³⁴.

²⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego USA dla Szóstego Okręgu Odwoławczego w sprawie *Woosley v. Avco Corp.*, 944 F.2d 313, 317 (6th Cir. 1991).

³⁰ Tytuł 28 U.S.C. § 1291.

³¹ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001, s. 79. Należy przy tym zwrócić uwagę na przypis 24 wskazujący, że w Kodeksie postępowania cywilnego określenie „postanowienie wstępne” używane jest w odniesieniu do postanowień, którymi sąd rozstrzyga jedynie pewne spory wynikłe w toku postępowania nieprocesowego w całości, a więc nie orzeka o samej zasadzie roszczenia.

³² W. Broniewicz, *Dopuszczalność środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym ze względu na przedmiot zaskarżenia*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 5, s. 21. Ze względu na swoją specyfikę wyjątkiem od tej zasady jest tylko wyrok zaoczny, od którego pozwany przysługuje sprzeciw zgodnie z art. 344 § 1 k.p.c.

³³ Tytuł 28 U.S.C. § 2107 (a).

³⁴ Tytuł 28 U.S.C. § 2107 (b).

Podane terminy mogą zostać wydłużone przez sąd. Nie jest to sprzeczne z charakterem tych terminów i nie powoduje braku jurysdykcji sądu odwoławczego, ponieważ możliwość ta przewidziana została wprost w akcie rangi ustawowej. Wniosek o przedłużenie terminu może zostać złożony najpóźniej 30 dni po jego upływie, a granicą dopuszczalności przedłużenia jest 30 dni od końca terminu pierwotnego lub 14 dni od dnia podjęcia przez sąd decyzji o przedłużeniu terminu³⁵.

Początkiem biegu terminu jest zasadniczo wydanie orzeczenia³⁶, które ma być zaskarżone. Należy podkreślić, że w przeciwieństwie do procedury polskiej faktycznie dzień doręczenia orzeczenia nie jest brany pod uwagę, choć może stanowić podstawę przywrócenia terminu do wniesienia apelacji, jeżeli strona nie otrzymała informacji o wydaniu orzeczenia w terminie 21 dni³⁷, przy czym złożenie przez stronę określonych wniosków w oznaczonym okresie może termin do wniesienia środka odwoławczego przedłużyć. Katalog przedmiotowych wniosków wymieniony jest w art. 4 (a) (4) (A) Fr.R.App.P. Dla większości z nich trudno jest jednak znaleźć polski odpowiednik. Należą do nich np. wniosek o ponowne przeprowadzenie rozprawy³⁸, zwolnienie z obowiązku wykonania wyroku³⁹ czy ponowny wniosek o wydanie wyroku wyłącznie w oparciu o ustalenia prawne, złożony już po dokonaniu ustaleń faktycznych przez ławę przysięgłych⁴⁰.

³⁵ Tytuł 28 U.S.C. § 2107 (c) oraz art. 5(A) i (C) Fr.R.App.P.

³⁶ Wskazać wypada, że znaczenie ma nie tyle data podpisania orzeczenia, a dzień, w którym zostało ono umieszczone w *docket*. Dzień ten jest jednak często pierwszym dniem, w którym o orzeczeniu może dowiedzieć się strona i przyrównać go można w treści artykułu do dnia wydania orzeczenia. Możliwe jest, że sąd ogłosi wyrok wcześniej, jednakże w takim przypadku zgodnie z art. 4 (a) (2) Fed.R.App.P. środek odwoławczy uznaje się za złożony w terminie i już po umieszczeniu orzeczenia w *docket*. Najbliższym polskim odpowiednikiem *docket* wydaje się być repertorium, zawarte są w nim bowiem przede wszystkim numer kolejny sprawy czy informacje o orzeczeniach. Znaczenie *docket* jest jednak większe, co pokazuje chociażby przedstawiony sposób określania początku biegu terminu na zaskarżenie orzeczenia. W zakresie zawartości *docket* zob. art. 79 Fed.R.Civ.P.

³⁷ Art. 4 (a) (6) Fed.R.Civ.P. Oprócz wykazania, że strona nie otrzymała informacji o wydaniu orzeczenia w terminie 21 dni, niezbędne jest także spełnienie pozostałych przewidzianych w tym przepisie przesłanek – jak wskazuje sama treść przepisu, muszą być one spełnione łącznie. Przywróceniu terminu w rozumieniu polskiego postępowania cywilnego odpowiada jednak również możliwość przedłużenia terminu na wniesienie apelacji po jego upływie, a przesłanki podjęcia takiej decyzji są już znacznie łagodniejsze.

³⁸ Art. 59 Fed.R.Civ.P.

³⁹ Art. 60 Fed.R.Civ.P..

⁴⁰ Art. 50 (b) Fed.R.Civ.P. Chociaż początkowo ławy przysięgłych, zarówno w sprawach karnych, jak i w sprawach cywilnych, dokonywały nie tylko ustaleń faktycznych, lecz także prawnych. W sprawach cywilnych praktyka ta zaczęła być szybko ograniczana i zasadniczo nigdy nie kwestionowano prawa sądu do zmiany orzeczenia ławy przysięgłych w zakresie ustaleń prawnych. W siódmej poprawce do Konstytucji USA, będącej źródłem prawa do rozpoznania sprawy przez ławę przysięgłych na poziomie federalnym, wspomniano jedynie, że żadne ustalenia faktyczne ławy przysięgłych nie mogą być ponownie badane przez żaden sąd Stanów Zjednoczonych. Brak

Do złożenia ostatniego z wymienionych może dojść w sytuacji, gdy wystosowano analogiczny wniosek przed otwarciem rozprawy, lecz nie został on uwzględniony⁴¹. Termin do wniesienia środka odwoławczego biegnie wtedy dopiero od dnia, w którym ostatni z tego rodzaju wniosków zostanie rozpoznany. Jest to zatem rozwiązanie odmienne od przyjętego w polskiej procedurze cywilnej, w której wnioski o sprostowanie, uzupełnienie czy wykładnię wyroku nie mają wpływu na bieg terminu do wniesienia apelacji⁴².

Jednocześnie w amerykańskim postępowaniu cywilnym funkcjonuje też instytucja *cross-appeal*, odpowiadająca nieistniejącej już w polskim postępowaniu cywilnym konstrukcji apelacji wzajemnej⁴³, choć oczywiście znajduje ona szersze zastosowanie niż polska apelacja. Jeżeli bowiem jedna strona wniesie środek zaskarżenia od orzeczenia, każda inna strona może wnieść środek w terminie 14 dni od dnia złożenia tego środka, chyba że termin na apelację wynikający z innego przepisu (w tym termin pierwotny) jest dłuższy⁴⁴. Wynika z tego niewątpliwie, że przedstawiona konstrukcja ma działać na korzyść innych stron, które mają okazję do zmiany swojej decyzji o odstąpieniu od zaskarżania orzeczenia, mając już na względzie, że postępowanie przed sądem odwoławczym i tak będzie

jest jednak wzmianki o ustaleniach prawnych. Sąd Najwyższy wskazywał przy tym, że celem tej poprawki była ochrona nie tyle prawa do rozpoznania sprawy przez ławę przysięgłych w konkretnym kształcie, co jego istoty i podstawowych elementów. Obecnie ława przysięgłych w USA dokonuje wyłącznie ustaleń faktycznych i w razie stwierdzenia, że wystarczające do rozstrzygnięcia sprawy jest dokonanie ustaleń prawnych, nie przechodzi się w ogóle do rozprawy z jej udziałem lub możliwe jest pominięcie dokonanych przez nią ustaleń faktycznych już po zamknięciu rozprawy. Zob. wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Galloway v. United States*, 319 U.S. 372 (1943) oraz szerokie opracowanie *Developments in the Law: The Civil Jury*, "Harvard Law Review" 1997, vol. 110(7), s. 1417–1421.

⁴¹ Jednym z bardziej znanych przypadków wykorzystania tego instrumentu była sprawa *Marcus Gray v. Katy Perry* (Sąd Okręgowy USA dla Centralnego Dystryktu Kalifornii, sprawa nr 2:15-cv-5642), w której w trakcie rozprawy doszło do zmiany linii orzeczniczej właściwego sądu apelacyjnego w kluczowej dla sprawy kwestii. Z tego powodu wniosek pozwanych o wydanie wyroku wyłącznie na podstawie ustaleń prawnych złożony już po zamknięciu rozprawy odniósł skutek, choć ława przysięgłych uwzględniła żądania zgłoszone przez powoda.

⁴² Art. 353 k.p.c.

⁴³ Art. 404 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1930, nr 83, poz. 651). Zasadniczą różnicą pomiędzy polską a amerykańską konstrukcją jest to, że w postępowaniu amerykańskim wycofanie pierwszego środka odwoławczego nie powoduje utraty mocy przez kolejne. Dodatkowo w Stanach Zjednoczonych jako *cross-appeal* występuje w każdej sytuacji, w której dwie przeciwne strony zaskarżają to samo orzeczenie, nawet jeżeli czynią to w pierwotnym terminie i niezależnie od siebie. W sytuacji, w której środki odwoławcze złożone zostały w tym samym dniu, przyjmuje się, że *cross-appeal* pochodzi od pozwanego (art. 28.1 (b) Fed.R.App.P.). Określenie to ma znaczenie przy kolejności składania pism w postępowaniu apelacyjnym (art. 28 (c) (2) Fed.R.App.P.).

⁴⁴ Art. 4 (a) (3) Fed.R.App.P.

się toczyć. Nie może ona natomiast tym stronom zaszkodzić, gdyż w żadnym przypadku nie skraca terminu na zaskarżenie orzeczenia.

Warto jeszcze nadmienić, że przy zaskarżaniu orzeczenia w postępowaniu amerykańskim składa się jedynie *notice of appeal*, zawierające wyłącznie podstawowe dane o zaskarżanym orzeczeniu i zakresie zaskarżenia oraz oznaczenie sądu, do którego jest ono skierowane⁴⁵. Zarzuty wraz z ich uzasadnieniem określa się dopiero w piśmie procesowym oznaczonym jako *brief*, składanym bezpośrednio do sądu drugiej instancji. Sąd ten wyznacza także termin jego złożenia oraz określa, czy i w jakim terminie należy złożyć odpowiedź oraz ewentualne dalsze pisma w sprawie⁴⁶. Z tego powodu samo *notice of appeal* mieści się z reguły na jednej stronie standardowego formatu papieru⁴⁷ i jego przygotowanie nie jest szczególnie czasochłonne. Jego wzór można znaleźć w formularzu nr 1A załączonym do Federalnych Zasad Postępowania Odwoławczego (zob. rysunek 1). Natomiast pisma przygotowawcze składane przed sądem drugiej instancji podlegają wielu wymogom formalnym, m.in. w zakresie limitu słów⁴⁸, wykorzystanej czcionki czy nawet koloru ich przedniej strony⁴⁹.

ORZECZENIA NIEKOŃCZĄCE POSTĘPOWANIA

Zaskarżanie orzeczeń niekończących postępowania, a więc wszystkich innych niż orzeczenia kończące postępowanie, jest w amerykańskiej procedurze cywilnej rzadsze niż zaskarżanie orzeczeń kończących postępowanie i nie są one zaskarżalne z mocy prawa.

Już w rzymskim postępowaniu kognicyjnym rozpoczęto ograniczanie zaskarżalności orzeczeń wydanych w toku postępowania, a za czasów Justyniana zasadniczo wszystkie takie orzeczenia nie były zaskarżalne. Wraz z ograniczeniem

⁴⁵ Art. 3 (c) Fed.R.App.P.

⁴⁶ W teorii termin na złożenie opisywanych pism przygotowawczych jest określony w art. 31 (a) (1) Fed.R.App.P., jednakże zasady lokalne (*local rules*) obowiązujące w danym sądzie mogą je modyfikować lub pozostawiać do uznania sądu i tego rodzaju regulacja z reguły jest w nich zawarta. Zob. np. art. 31 (a) Lokalnych Zasad Sądu Apelacyjnego USA dla Dystryktu Kolumbii – Circuit Rules for the United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, <https://www.cadc.uscourts.gov/internet/home.nsf/content/Court+Rules+and+Operating+Procedures> (dostęp: 16.07.2024).

⁴⁷ W USA jest to format *letter* o wymiarach 8,5 na 11 cali. Pomimo swojej nazwy, format *legal*, dłuższy o 3,5 cala od standardowego formatu *letter*, nie jest używany w postępowaniu sądowym.

⁴⁸ W standardowym przypadku limit słów dla pierwszego pisma składającego apelację to 13 tys., a dla odpowiedzi na nie – 6,5 tys.

⁴⁹ Na przykład dla pierwszego pisma strony składającej apelację okładka musi być w kolorze niebieskim, a odpowiedź na nie – w kolorze czerwonym. Dla wszystkich przedstawionych wymogów zob. art. 32 Fed.R.App.P. Uwagę zwraca też wymóg złożenia w sądzie 25 kopii każdego pisma oraz dostarczenia dwóch kopii każdej stronie, choć obecnie lokalne zasady poszczególnych sądów przewidują już z reguły mniejszą ilość.

Form 1A

**Notice of Appeal to a Court of Appeals From a
Judgment of a District Court**

United States District Court for the
District of _____
Docket Number _____

A.B., Plaintiff
v.
C.D., Defendant

Notice of Appeal

_____ (name all parties taking the appeal) appeal
to the United States Court of Appeals for the _____ Circuit
from the final judgment entered on _____ (state the date
the judgment was entered).

(s) _____
Attorney for
Address: _____

Rysunek 1. Formularz *notice of appeal*

Źródło: Federal Rules of Appellate Procedure, 1.12.2015, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-114HPRT97420/pdf/CPRT-114HPRT97420.pdf> (dostęp: 7.07.2024).

liczby instancji sądowych stanowiło to próbę przeciwdziałania (nagminnej już wtedy) przewlekłości postępowania, powodowanej także przez zbyt częste zaskarżanie orzeczeń⁵⁰. W angielskim *common law* jeszcze przed utworzeniem kolonii w Ameryce Północnej również funkcjonowała zasada, że zaskarżalne są wyłącznie wyroki, przy czym już nie inne orzeczenia kończące postępowanie⁵¹. Zasada zaskarżalności wyłącznie orzeczeń kończących postępowanie (nie tylko

⁵⁰ W. Buckland, P. Stein, *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Cambridge 1963, s. 670.

⁵¹ W. Blackstone, *Commentaries on the Laws of England: Book the Third*, Oxford 1768, s. 405–406. Należy przy tym zauważyć, że odwołanie od wyroku sądu pierwszej instancji następowało w ramach procedury *writ of error*, jednakże jej skutki były podobne do rozpoznania apelacji od wyroku. W kategorii środków zaskarżenia umieszczano także inne środki. Można tu wskazać chociażby *audita querela* dotyczącą zdarzeń, które nastąpiły po wydaniu wyroku, która była podob-

wyroków) funkcjonowała także w Stanach Zjednoczonych od ogłoszenia przez nie niepodległości. Pierwszy Kongres uchwalił w 1789 r. ustawę o sądownictwie (*Judiciary Act of 1789*⁵²), zgodnie z którą zaskarżalne były wyłącznie orzeczenia kończące postępowanie w sprawach o wartości przedmiotu sporu powyżej 300 dolarów, a w ograniczonym zakresie – już od 50 dolarów. W orzecznictwie amerykańskim podkreślano, że ujęcie w tym samej zasady zaskarżalności wyłącznie orzeczeń kończących postępowanie miało charakter w istocie deklaratoryjny, była to bowiem również „ugruntowana i starodawna” zasada angielskiego *common law*, przejęta przez prawo amerykańskie⁵³. Jako jeden z głównych celów tej zasady wskazywano przeciwdziałanie przewlekłości postępowania⁵⁴.

Warto przy tym odnotować, że przyjęty w Anglii model – w przeciwieństwie do modelu rzymskiego – najprawdopodobniej nie wynikał ze zbyt dużej liczby środków odwoławczych wnoszonych przez strony. Było to raczej związane z konceptem ciągłości postępowania. Zapisy w księgach sądowych (*court rolls*) traktowano (podobnie jak w polskim ziemskim postępowaniu cywilnym w tym okresie) w teorii wyłącznie pomocniczo, a faktyczny zapis toku sprawy (*court record*) znajdował się w pamięci sędziego. Z tego powodu przyjmowano, że sprawa może toczyć się tylko w jednym sądzie jednocześnie, przy czym sprawa w sądzie odwoławczym była sprawą całkowicie nową, a nie kontynuacją sprawy pierwotnej. W sądach przechowywano z reguły dwa egzemplarze ksiąg. W razie przesłania jednego egzemplarza księgi sądowej do sądu wyższej instancji, jej duplikat pozostawiony w sądzie niższej instancji przestawał już być zapisem przebiegu sprawy⁵⁵. Jest to oczywiście znaczne uproszczenie. Wydaje się, że angielski model zaskarżania orzeczeń sądowych nie wynikał z chęci ograniczenia nadmiaru wnoszonych środków odwoławczych.

Szersze możliwości zaskarżania orzeczeń funkcjonowały w postępowaniu przed sądami orzekającymi w oparciu o *equity*. W ramach tego typu postępowań możliwe było zaskarżanie każdego rodzaju orzeczeń wydawanych w toku postępowania⁵⁶. Wynikało to m.in. z faktu, że podział na orzeczenia kończące i niekończące postępowania nie był w tych postępowaniach szczególnie istotny chociażby dlatego, że orzeczenia sądów *equity* zasadniczo podlegały wykonaniu już w momencie ich wydania i istotnie wpływały na sytuację prawną stron nie-

na do funkcjonującego w polskiej procedurze cywilnej powództwa opozycyjnego uregulowanego w art. 840 k.p.c.

⁵² *United States Statutes at Large*, vol. 1, s. 73.

⁵³ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *McLish v. Roff*, 141 U. S. 661, 12 Sup. Ct. 118 (1891).

⁵⁴ *Proposals for Interlocutory Appeals*, „The Yale Law Journal” 1949, vol. 58(7), s. 1186–1187.

⁵⁵ Szerzej na ten temat zob. C. Crick, *Final Judgment as a Basis for Appeal*, „The Yale Law Journal” 1932, vol. 41(4), s. 540–544 wraz z przytoczonymi tu publikacjami.

⁵⁶ W. Blackstone, *op. cit.*, s. 453–455.

zależnie od tego, czy kończyły postępowanie. Dodatkowo postępowania przed Sądem Kanclerskim (Court of Chancery) w Anglii słynęły wręcz ze swej przewlekłości⁵⁷, co niewątpliwie mogłoby utrudniać ograniczenie zaskarżalności orzeczeń wyłącznie do kończących postępowanie z powodu natychmiastowej wykonalności. Wprawdzie szerokie możliwości zaskarżenia orzeczeń także były jedną z przyczyn przewlekłości, lecz nie jedyną. Obecnie zarówno w Anglii, jak i w Stanach Zjednoczonych nie funkcjonują już oddzielne sądy *equity*, a ich procedura została jedynie częściowo przeniesiona do obecnych regulacji i wywarła mniejszy wpływ na kształtowanie środków odwoławczych.

Mając na względzie przedstawiony wyżej, mocno skrócony wstęp historyczny, można zauważyć, że orzeczenia inne niż kończące postępowanie, czy nawet inne niż wyroki, nie były co do zasady zaskarżalne zgodnie z angielskim *common law*. Nie dziwi więc również ograniczenie możliwości ich zaskarżania istniejące w obecnym amerykańskim postępowaniu cywilnym.

Do najważniejszej grupy orzeczeń wydanych w toku postępowania, od których środek zaskarżenia przysługuje z mocy samego prawa, należą *injunctions*, które jako rodzaj orzeczenia sądowego wywodzą się z *equity*, a nie z *common law*⁵⁸, jak również ich wszelkiego rodzaju zmiany i uchylenia czy odmowy ich wydania⁵⁹. *Injunctions* wydawane w toku postępowania wykorzystywane są przede wszystkim do utrzymania *status quo* pomiędzy stronami w sytuacji, gdy bez ich wydania powstałaby szkoda, której nie można by było w adekwatny sposób zrekomensować odszkodowaniem pieniężnym. Pełnią więc funkcję zabezpieczającą, lecz także stanowią pewien prejudykat wyrażający pogląd sądu na zasadność roszczenia powoda, a decyzja w jej przedmiocie ma często wpływ na zachowanie stron w toku dalszego postępowania⁶⁰. Nie ulega wątpliwości, że dostosowanie się *injunction* może stanowić też znaczną dolegliwość dla pozwanego, a jej brak może narazić na poważną szkodę powoda. Z tego względu nie dziwi dopuszczenie możliwości zaskarżenia wydanych w toku postępowania *injunctions*.

Możliwość zaskarżania pozostałych orzeczeń wydanych w toku postępowania pojawiła się w Stanach Zjednoczonych stosunkowo niedawno. Wprowadziła ją

⁵⁷ Długość postępowania przed Sądem Kanclerskim ukazywana była niejednokrotnie nawet w kierowanej do przeciętnego czytelnika prozie. Jednym z najbardziej znanych utworów tego rodzaju jest powieść *Bleak House* Charlesa Dickensa, poświęcona w znacznej części krytyce angielskiego systemu prawnego, w szczególności funkcjonowania Sądu Kanclerskiego. Zob. R. Donovan, *Structure and Idea in Bleak House*, "ELH" 1962, vol. 29(2), s. 180 i n.

⁵⁸ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Weinberger v. Romero-Barcelo*, 456 U.S. 305 (1982).

⁵⁹ Tytuł 28 U.S.C. § 1291 (a) (1). Przedstawiony katalog nie obejmuje jednak wykładni ani doprecyzowania już wydanego *injunction*, jeżeli nie doszło do jego zmiany. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego USA dla Dziesiątego Okręgu Odwoławczego w sprawie *Pimentel & Sons Guitar Makers, Inc. v. Pimentel*, 477 F.3d 1151, 1153 (10th Cir. 2007).

⁶⁰ S. Norman, P. Walsh, *The Injunction Rollercoaster*, "Litigation" 1995, vol. 21(2), s. 8.

dopiero ustawa o zaskarzaniu orzeczeń wydanych w toku postępowania z 1958 r. (*Interlocutory Appeals Act 1958*). W Kongresie podkreślano, że owa możliwość wprowadzana jest przede wszystkim w celu przyspieszenia postępowania i wcześniejszego rozstrzygnięcia istotnych zagadnień, których odmienna ocena mogłaby uczynić dalsze prowadzenie całego postępowania niecelowym⁶¹.

Aby można było skutecznie wnieść środek odwoławczy od orzeczeń niekończących postępowania na podstawie przytoczonej ustawy, niezbędne jest uzyskanie zgody nie tylko sądu wydającego zaskarżone orzeczenie, lecz także sądu apelacyjnego. Przy wydawaniu orzeczenia sąd okręgowy może wskazać, że w sprawie występuje istotne dla sprawy zagadnienie prawne, w odniesieniu do którego jest znacząca podstawa do formułowania odmiennych wniosków i opinii na jego temat, a jednocześnie możliwość natychmiastowego zaskarżenia orzeczenia przyczyni się do przyspieszenia ostatecznego zakończenia sprawy. Wzmianka ta określana jest jako *certification (for interlocutory appeal)*. W ciągu 10 dni od wydania orzeczenia zawierającego *certification* strona może zwrócić się do sądu apelacyjnego z wnioskiem o wyrażenie zgody na zaskarżenie tego orzeczenia⁶².

Brak stosownej wzmianki w orzeczeniu sądu okręgowego⁶³ lub odmowa wyrażenia zgody przez sąd apelacyjny zamykają możliwość zaskarżenia orzeczenia. Nie są to decyzje zaskarżalne, a ich wydanie należy do wyłącznej właściwości wskazanych sądów. Należy przy tym podkreślić, że kryteria wyrażenia zgody są w znacznym stopniu uznaniowe, co podkreśla sama ustawa. W odniesieniu do sądu okręgowego używa ona zwrotu „jest zdania” (*shall be of the opinion*), a w odniesieniu do sądu apelacyjnego – „może, w ramach swojej władzy dyskrecjonalnej, zezwolić” (*may thereupon, in its discretion, permit*). Przesłanki wyrażenia zgody przez sąd apelacyjny nie są też – w przeciwieństwie do postępowania przed sądem okręgowym – sprecyzowane⁶⁴. Wykładnia systemowa przemawia przy tym za przyjęciem jako punktu wyjścia braku możliwości zaskarżenia, a wyrażenie zgody przez sąd apelacyjny powinno być sytuacją raczej wyjątkową⁶⁵. Dodatkowo, w razie braku orzeczenia sądu okręgowego lub apelacyjnego w tym przedmiocie, postępowanie główne nie ulega zawieszeniu na czas trwania postępowania odwoławczego, chyba że któryś z sądów postanowi inaczej⁶⁶.

⁶¹ R. Green, D. Green, *A New Element in Federal Procedure: Interlocutory Appeals under the New Statute*, “American Bar Association Journal” 1959, vol. 45(7), s. 681–682.

⁶² Tytuł 28 U.S.C. § 1292 (b).

⁶³ Wzmianka ta nie musi być jednak umieszczona już w momencie wydania orzeczenia. Możliwe jest także dodanie tej wzmianki na wniosek strony poprzez zmianę orzeczenia. Termin na zaskarżenie orzeczenia liczony jest wtedy od dokonania zmiany. Zob. orzeczenie Sądu Okręgowego USA dla Okręgu New Jersey w sprawie *Cardona v. General Motors Corp.*, 939 F. Supp. 351 (D.N.J. 1996).

⁶⁴ M. Glenn, *Civil Interlocutory Appeals in Federal Court*, “Colorado Lawyer” 2021, no. 5, s. 33.

⁶⁵ Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Switzerland Assn. v. Horne’s Market*, 385 U.S. 23 (1966).

⁶⁶ Tytuł 28 U.S.C. § 1292 (b).

PROPOZYCJE *DE LEGE FERENDA*

Wnoszone w toku postępowania zażalenia nierzadko mogą być powodem znacznego przedłużania się postępowania. Odpowiedzią na to miały być zażalenia poziome, jednakże czas ich rozpoznawania bywa dłuższy niż zażeń pionowych⁶⁷. Wobec tego przeniesienie w ograniczonym zakresie modelu amerykańskiego do polskiego postępowania cywilnego poprzez ograniczenie katalogu postanowień zaskarżalnych zażaleniem i przeniesienie tych kwestii do apelacji od orzeczenia kończącego postępowanie mogłoby potencjalnie przysłużyć się przyspieszeniu postępowań. Oczywiście wadą mogłaby być jednak konieczność częstszego uchylania wyroków i przekazywania spraw do ponownego rozpoznania. Należy przy tym zauważyć, że katalog postanowień podlegających zaskarżeniu już jest w polskim postępowaniu cywilnym mocno ograniczony.

Z uwagi na wspomniane ograniczenie również możliwość wprowadzenia wymogu uzyskania zezwolenia przed zaskarżeniem orzeczenia mogłaby dotyczyć co najwyżej kilku kategorii orzeczeń. Spośród orzeczeń zaskarżalnych zażaleniem poziomym wymóg uzyskania zezwolenia można potencjalnie wprowadzić w odniesieniu do postanowienia o oddaleniu wniosku o wyłączenie sędziego. Wydaje się jednak, że wystarczająca do przeciwdziałania przewlekłości jest już regulacja zawarta w art. 50 k.p.c., uprawniająca sędziego objętego oczekującym na rozpoznanie wnioskiem o wyłączenie do podejmowania wszystkich czynności, z wyjątkiem wydania orzeczenia kończącego postępowanie.

Na omawiane rozwiązanie amerykańskie można też spojrzeć z drugiej strony. Nie musi być ono ograniczeniem, a może stanowić dodatkowe uprawnienie. Tak samo jak w USA, gdzie nie istniała wcześniej możliwość zaskarżania większości orzeczeń, w Polsce możliwe byłoby bowiem wprowadzenie wymogu uzyskania zezwolenia w odniesieniu do niektórych, czy nawet wszystkich, niezaskarżalnych obecnie postanowień. Możliwość wcześniejszego rozstrzygnięcia precedensowego zagadnienia, dotyczącego chociażby dopuszczenia dowodu czy uwzględnienia zarzutu, może potencjalnie przyspieszyć ostateczne rozstrzygnięcie sprawy. Jeżeli np. oddalony zostanie zarzut przedawnienia zgłoszony przez pozwanego, to jego uwzględnienie przez sąd odwoławczy skutkowałoby zasadniczo koniecznością oddalenia powództwa bez dokonywania dalszych ustaleń. Wprawdzie obecnie oddalenie tego rodzaju zarzutów sąd ma obowiązek stwierdzić dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie, jednakże z reguły kwestia

⁶⁷ Nie sposób pominąć, że zażalenia poziome statystycznie rozpoznawane są nieznacznie szybciej niż pionowe (według sprawozdań statystycznych sporządzanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości). W przypadku zażeń poziomych rzadziej występuje jednak konieczność doręczenia odpisu zażalenia drugiej stronie (np. w przypadku odmowy zwolnienia od kosztów sądowych czy oddalenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia) oraz często są to sprawy mniej skomplikowane.

ta jest rozstrzygana już w trakcie rozprawy, gdyż w razie uwzględnienia zarzutu przedawnienia nie ma potrzeby dalszego prowadzenia postępowania⁶⁸.

Nad wprowadzeniem zezwolenia na wniesienie zażalenia jako dodatkowego uprawnienia, a nie ograniczenia względem obecnego stanu prawnego, niewątpliwie warto się zastanowić i poddać to zagadnienie głębszej analizie. W takim przypadku wątpliwości nie powinna ulegać także konstytucyjność rozwiązania, gdyż stronom przyznano by jedynie nowe uprawnienia.

Ponadto warto zwrócić uwagę na formę i zawartość *notice of appeal* oraz uprawnienia sądu drugiej instancji w odniesieniu do pism przygotowawczych składanych w postępowaniu odwoławczym. Przesunięcie konieczności przedstawienia uzasadnienia środka odwoławczego do postępowania przed sądem drugiej instancji wraz z możliwością zasadniczo dowolnego ustalenia czy przedłużenia terminu może się przysłużyć do zapewnienia równości stron postępowania poprzez zapewnienie większej ilości czasu na przygotowanie stanowiska strony w sprawach skomplikowanych i wielowątkowych. Niewystarczającą długość terminu na wniesienie apelacji w niektórych sprawach dostrzegł ustawodawca, wprowadzając ostatnie zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego, polegające na wydłużeniu terminu na wniesienie apelacji w sytuacji, w której termin sporządzenia uzasadnienia wyroku został przedłużony⁶⁹, oraz propozycje analogicznych zmian w postępowaniu karnym⁷⁰, zgłaszane m.in. przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁷¹.

Wprowadzenie zasady, zgodnie z którą termin na złożenie pisma przygotowawczego zawierającego zarzuty apelacyjne oraz ich uzasadnienie ustala sąd drugiej instancji po wpływie akt sprawy do tego sądu, rozwiązywałoby podnoszony problem w sposób potencjalnie lepszy i zupełniejszy niż tylko przedłużenie o tydzień terminu do wniesienia apelacji, do tego zależne wyłącznie od samego faktu przedłużenia terminu do sporządzenia uzasadnienia wyroku, co może nastąpić także z innych przyczyn niż poziom skomplikowania sprawy. Możliwe

⁶⁸ Aby takie rozwiązanie mogło być wprowadzone, konieczne byłoby także ustanowienie obowiązku wydawania postanowienia oddalającego zarzut przedawnienia. Obecnie takie postanowienia nie są bowiem wydawane.

⁶⁹ Art. 1 pkt 128 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469, ze zm.).

⁷⁰ Nie należy przy tym zapominać, że uzasadnienia wyroków w bardziej rozbudowanych sprawach karnych są z reguły znacznie dłuższe niż w porównywalnych sprawach cywilnych; zwłaszcza po wprowadzeniu formularzy uzasadnień potrafią nierzadko liczyć ponad tysiąc stron.

⁷¹ Zagadnienie to było wielokrotnie zgłaszane różnym organom przez dwóch różnych Rzeczników Praw Obywatelskich – Adama Bodnara i Marcina Wiącka. Zob. Wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości, 1.12.2015, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MS%20termin%2014%20dnia%20na%20apelacj%C4%99%20%281%29.pdf> (dostęp: 7.07.2024); Wystąpienie RPO do Komisji Ustawodawczej Senatu RP, 14.09.2021, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2021-09/Do_Komisji_Ustawodawczej_Senatu_14%2C09.2021_0.pdf (dostęp: 7.07.2024).

byłoby również rozciągnięcie opisywanej zasady na niektóre postępowania zażaleniowe, przy czym ze swojej istoty postępowania zażaleniowe są z reguły krótsze i mniej skomplikowane od apelacyjnych. Z tego powodu wydaje się, że korzyści dla postępowania zażaleniowego byłyby mniejsze w porównaniu do postępowania apelacyjnego.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Blackstone W., *Commentaries on the Laws of England: Book the Third*, Oxford 1768.
- Broniewicz W., *Dopuszczalność środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym ze względu na przedmiot zaskarżenia*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 5.
- Buckland W., Stein P., *A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Cambridge 1963.
- Crick C., *Final Judgment as a Basis for Appeal*, “The Yale Law Journal” 1932, vol. 41(4), DOI: <https://doi.org/10.2307/791031>.
- Developments in the Law: The Civil Jury*, “Harvard Law Review” 1997, vol. 110(7), DOI: <https://doi.org/10.2307/1342177>.
- Donovan R., *Structure and Idea in Bleak House*, “ELH” 1962, vol. 29(2), DOI: <https://doi.org/10.2307/2871854>.
- Glenn M., *Civil Interlocutory Appeals in Federal Court*, “Colorado Lawyer” 2021, no. 5.
- Green R., Green D., *A New Element in Federal Procedure: Interlocutory Appeals under the New Statute*, “American Bar Association Journal” 1959, vol. 45(7).
- Gudowski J., *Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z dnia 12 i 24 maja 2000 r.*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 2.
- Lammon B., *Finality, Appealability, and the Scope of Interlocutory Review*, “Washington Law Review” 2018, vol. 93(4).
- Norman S., Walsh P., *The Injunction Rollercoaster*, “Litigation” 1995, vol. 21(2).
- Proposals for Interlocutory Appeals*, “The Yale Law Journal” 1949, vol. 58(7), DOI: <https://doi.org/10.2307/792934>.
- Puño A., *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Warszawa 2002.
- Siedlecki W., Świeboda Z., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001.

Źródła internetowe

- Circuit Rules for the United States Court of Appeals for the District of Columbia Circuit, <https://www.cadc.uscourts.gov/internet/home.nsf/content/Court+Rules+and+Operating+Procedures> (dostęp: 16.07.2024).
- Communication from the Chief Justice, Supreme Court of the United States Transmitting Amendments to the Federal Rules of Appellate Procedure that have been adopted by the Supreme Court of the United States pursuant to Section 2072 of Title 28, United States Code, 28.04.2021, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CDOC-117hdoc30/pdf/CDOC-117hdoc30.pdf> (dostęp: 7.07.2024).
- Federal Rules of Appellate Procedure, 1.12.2015, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-114HPRT97420/pdf/CPRT-114HPRT97420.pdf> (dostęp: 7.07.2024).
- Federal Rules of Civil Procedure, 1.12.2016, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-114HPRT22400/pdf/CPRT-114HPRT22400.pdf> (dostęp: 7.07.2024).
- Wystąpienie RPO do Komisji Ustawodawczej Senatu RP, 14.09.2021, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2021-09/Do_Komisji_Ustawodawczej_Senatu_14%2C09.2021_0.pdf (dostęp: 7.07.2024).

Wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości, 1.12.2015, <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MS%20termin%2014%20dnia%20na%20apelacji%C4%99%20%281%29.pdf> (dostęp: 7.07.2024).

Akty prawne

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 1930, nr 83, poz. 651).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1805, ze zm.).

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1277, ze zm.).

Ustawa z dnia 24 lipca 2015 r. – Prawo o zgromadzeniach (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1389).

Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469, ze zm.).

Orzecznictwo

Orzeczenie Sądu Okręgowego USA dla Okręgu New Jersey w sprawie *Cardona v. General Motors Corp.*, 939 F. Supp. 351 (D.N.J. 1996).

Wyrok Sądu Apelacyjnego USA dla Szóstego Okręgu Odwoławczego w sprawie *Woosley v. Avco Corp.*, 944 F.2d 313, 317 (6th Cir. 1991).

Wyrok Sądu Apelacyjnego USA dla Siódmego Okręgu Odwoławczego *Groves v. United States*, 941 F.3d 315 (7th Cir. 2019).

Wyrok Sądu Apelacyjnego USA dla Dziesiątego Okręgu Odwoławczego w sprawie *Pimentel & Sons Guitar Makers, Inc. v. Pimentel*, 477 F.3d 1151, 1153 (10th Cir. 2007).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *American Ins. Co. v. 356 Bales of Cotton*, 26 U.S. 511 (1828).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Brown Shoe Co., Inc. v. United States*, 370 U.S. 294 (1962).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Budinich v. Becton Dickinson*, 486 U.S. 196 (1988).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Galloway v. United States*, 319 U.S. 372 (1943).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Hamer v. Neighborhood Hous. Servs. of Chicago*, 138 S. Ct. 13, 16 (2017).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *McLish v. Roff*, 141 U. S. 661, 12 Sup. Ct. 118 (1891).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Nutraceutical Corp. v. Lambert*, 139 S. Ct. 710 (2019).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Switzerland Assn. v. Horne's Market*, 385 U.S. 23 (1966).

Wyrok Sądu Najwyższego USA w sprawie *Weinberger v. Romero-Barcelo*, 456 U.S. 305 (1982).

ABSTRACT

The article aims to formulate a proposal to improve the model of appealing judgments currently operating in Polish civil proceedings on the basis of the solutions in place in federal court proceedings in the United States. With the use of the analysis of relevant statutes and secondary legislation, case law and views of legal scholars, the most important aspects of the topic were presented with comparison to the Polish civil procedure regulations. As a result of the analysis appeals as of right and by permission were distinguished, the latter not being present in Polish civil proceedings, and *de lege ferenda* suggestions based on American solutions were formulated regarding the Polish civil proceedings.

Keywords: civil proceedings; appeals; United States; federal courts; legal comparative research

ABSTRAKT

Celem artykułu jest sformułowanie propozycji usprawnienia obecnie funkcjonującego w polskim postępowaniu cywilnym modelu zaskarżania orzeczeń na gruncie rozwiązań obowiązujących w postępowaniu przed sądami federalnymi w Stanach Zjednoczonych. Poprzez analizę treści właściwych ustaw i regulacji niższego stopnia, orzecznictwa sądowego i poglądów doktryny przedstawione zostały najważniejsze aspekty omawianego zagadnienia wraz z porównaniem ich do regulacji obowiązujących w polskim postępowaniu cywilnym. W wyniku przeprowadzonych rozważań wyróżniony został podział środków odwoławczych na przysługujące z mocy prawa oraz wymagające uzyskania zezwolenia sądu, przy czym druga z tych kategorii nie występuje obecnie w polskim postępowaniu cywilnym, a także przedstawiono pod adresem polskiego postępowania cywilnego propozycje *de lege ferenda* wzorowane na rozwiązaniach amerykańskich, których wprowadzenie mogłoby usprawnić przebieg postępowania.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne; środki odwoławcze; Stany Zjednoczone; sądy federalne; komparatystyka prawnicza